

Viktig bok i forebyggende medisin

Mackenbach J, Bakker M, red

Reducing inequalities in health

An European perspective. 357 s, tab, ill.
London: Routledge, 2002. Pris GBP 19
ISBN 0-415-25984-3

Dette er en vel gjennomarbeidet bok om praktiske forslag til å redusere sosiale ulikheter i helse fra en europeisk komité av forskere, der norske Espen Dahl er med.

Hovedbudskapet er at Europa bør satse bevisst og langsiktig på å redusere helseforskjellene mellom de ulike sosiale lagene. Grunnen er først og fremst at en slik innsats vil bedre helsetilstanden i hele samfunnet, men også fordi slike helseforskjeller bryter med alle formulerte prinsipper for rettferdighet.

Forslagene strekker seg fra matstasjoner for bostedsløse via nettverksbygging i fattige områder, skolemåltider, stress på arbeidsplassen og trygdepolitikk til å redusere de voksende inntektsforskjellene i rike samfunn. Den svenske Riksdagens program er viktigst for oss, idealistisk og bra. Sverige skal satse på å bygge et solidarisk samfunn med best mulig sjanser for alle til å forme sine liv etter egne behov. Barn, ungdom, eldre og funksjonshemmede skal gis mer oppmerksomhet. Integrering i arbeidslivet er spesielt viktig. Men metodene er ennå lite utarbeidet. Det skjer i disse dager, med stor satsing på forskning. Da er det enklere å beskrive programmet til Barcelona kommune, der helsestasjoner for mor og barn, god tilgang til primærhelsetjeneste for alle, elementær støtte til narkomane, bedre sosialhjelp og minstelønn har ført til dramatiske forbedringer i helsetilstanden.

Boken er ikke polemisk og tar ikke opp innvendinger mot forfatterens program. De viktigste er opplagte fordi vi kjenner dagens dominerende ideologi; markedsliberalismen. Staten skal drive minst mulig sosialpolitikk. Folk er til sjuende og sist sin egen lykkes smed. Det samme er det vanskelig å si om barn og ungdom. Et langt og viktig kapittel er viet dem. Her er det antakelig letttest å få allmenn tilslutning om praktiske tiltak, som fritidsklubber og kvelds åpne skoler, bedre barnevern og utekontakter, flere daghjem og bedre økonomiske ordninger for småbarnsforeldre, noen generelle og noen målrettede mot depriverte grupper.

Forfatterne tar ikke bare opp et viktig emne. Programmet mot sosiale ulikheter i helse kan i beste fall bidra til en nødvendig omlegging av den forebyggingen som diskuteres åpent; fra dagens individrettede moralisering til strukturelle tiltak, «the new public health». Gruppen har gjennomgått evaluerte tiltak. Det som ikke virker, er prosjekter som vil lære de depriverte å leve

sunnere, enten det gjelder røyking, kost eller trening. Det er arbeidsliv, organisasjoner, kommuner og stat som treffer virksomme tiltak. Å erkjenne dette kan føre til en nødvendig revitalisering av forebyggende medisin, både på lokalt og sentralt plan.

Boken er adressert til politikere og helseadministratorene, men har vel foreløpig størst interesse for alle som er interessert i nye veier i forebyggende helsearbeid. Den gir også en kort og god innføring i forskningsfeltet sosiale ulikheter i helse.

Bjørghulf Claussen

Institutt for allmenn- og samfunnsmedisin
Universitetet i Oslo

Ordning muss sein

Solvang P

Annerledes

Uten variasjon, ingen sivilisasjon. 202 s.
Oslo: Aschehoug, 2002. Pris NOK 259
ISBN 82-03-22784-8

Mye av legens arbeid handler om å normalisere. For å normalisere må vi bestemme avvik og være enige om normen. Vi må klargjøre hvor mye annerledeshet faget og samfunnet vil tåle – i sinnet og i kroppen. Forbi et punkt kaller vi tilstanden patologisk og prøver å rette den opp med ord, kniver eller molekyler.

Omslagspunktet mellom normalt og patologisk er ikke bestemt av naturen, men av kulturen. Det gjelder også organiske avvik, såkalte objektive diagnoser. Omslagspunktet er vedtatt av mennesker i en blandet prosess hvor biologi, statistikk, helseøkonomiske hensyn, politikk, moralske verdier og en anelse makt inngår.

For å være handlekraftige må legene skape orden i kaos. Vi kan ikke arbeide i Heraklits «alt-flyter-univers». Vi må lage en kommode av livet, og legge pasientene i skuffer. Hvor i gråsonene vi trekker grenselinjene mellom sykt og friskt, normalt og avvikende, får store følger for samfunnsøkonomien, helsetjenestens portefølje, folkesjels forventninger og enkeltmenneskets verdighet. Derfor må vi ha grensevakter. Vi må vite at når vi klassifiserer og normerer øver vi forenklingsevold på menneskene og samfunnet. Vi må bruke den definisjonsmakten vi har fått med ydmykhet. Vi må ikke innbille oss at våre inndelinger bygger på ren vitenskap eller naturens logikk. Vår diagnostisering og normalisering er forurenset av fordommer, penger, flyktige tidsånder, profesjonell forfengelig og sosialt motivert disiplinering. Medisinens forvaltning av normaliteten må derfor være under kontinuerlig tilsyn, innenfra og utenfra. Metodebøkene for slikt tilsyn er Canguilhems *On the normal and the pathological* (1) og Foucaults *The order of things* (2).

Men Solvangs bok kan også stimulere til medisinsk selvkritikk. Forfatteren er førsteamanuensis ved Sosiologisk institutt, Universitetet i Bergen. Han er godt bevandret i litteraturen om normalitet og avvik. Samtidig har han rikelig personlig erfaring fra en livsreise i dette grenselandet, blant annet som totalt skallet i en alder av 13 år, og få år senere som initiativtaker til punk-bandet Svartedaunen i den lille bygden Saltdal i Nordland. Senere hen har han utforsket ytterpostene i menneskelig variasjon som fagmann, blant annet ved å besøke «kongressen» til Ampulovers på den franske riviera i 2001.

Modig og lekent spiller forfatteren ping pong med ord og tanker mellom teori, personlig praksis og faglig empiri. Han viser hvor vitenskapelig flyktig og politisk formbart normalitetsbegrepet er. Solvang klargjør også hvordan medisinen har vært med på å stigmatisere, stakkarsliggjøre og innordne dem som ikke stemmer med tidens biologiske, moralske eller politiske mote. Flertallets frykt for annerledeshet og legenes lydighet som «normaliseringsfunksjonærer» har påført mange mennesker urett og lidelse. Men Solvang er optimist. Han har en visjon «om at vi kan stå overfor et endepunkt for begreper som avvik og funksjonshemming slik vi kjenner dem i dag. Det avvikende som kategori dør ut, normaliteten tvinges i kne, og ut av ruinene oppstår den menneskelige variasjon». Forfatteren mener å se to utviklingstrekk som kan gjøre visjonen til virkelighet.

Han viser til endringer i biologifaget som fremhever frodighet og mangfold som grunnleggende betingelser for vellykket naturlig utvikling. Han tror også at normaliseringsraseriet vil dempes av den postmoderne verdisetting. Etter Zygmunt Bauman bygger moderniteten på forestillingen om den ene beste løsningen og den beste menneskemodell, med tilhørende dannelse av hierarkier og deling i normalt og avvikende. Den postmoderne mentalitet er begeistret for mangfoldet og ordner verden i et horisontalt perspektiv hvor vi godtar likestilt forskjellighet. Difference is beautiful- kan bli fremtidens motto.

«Ordning muss sein» i det medisinske syskrin, også etter denne boken. Men etter å ha lest *Annerledes*, blir du kanskje en mer raus og ydmyk medisinsk ordensmann.

Per Fugelli

Seksjon for sosialmedisin
Institutt for allmenn- og samfunnsmedisin
Universitetet i Oslo

Litteratur

1. Canguilhem G. On the normal and the pathological. Boston: D. Reidel Publishing Company, 1978.
2. Foucault M. The order of things. An archaeology of human sciences. London: Routledge, 1991.